

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

Tasdiqlayman"
Jizzax davlat pedagogika instituti
rektor, prof. Sh.S.Sharipov

2021 yil "08"

**IQTISODIY VA IJTIMOY GEOGRAFIYA
FANINING O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi: 100000 – Ta'lim

Ta'lim sohasi: 110000 – Ta'lim

Ta'lim yo'nalishi: 60111000-Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari

Fan/Modul kodi	O`quv yili 202 -202	Semestr 4	Kreditlar 6
351IGM1006	Ta`lim tili O`zbek		
	Auditoriya mashg`ulotlari (soat)	Mustaqil ta`lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1	90	90	180
2	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o`qitishdan maqsad – talabalarda iqtisodiy va ijtimoiy geografik fanlar va tadqiqotlar, ularning o`ziga xos xususiyatlari, hududiy omillari, rivojlanish jarayoni va tarixi, tadqiqotlarning asosiy jihatlari, kishilik jamiyati va tabiat taraqqiyotining uyg`unlik va qarama-qarshiliklarini tahlil qilish asosida geografik dunyoqarashni shakllantirish, muammo va hodisalarga geografik yondashuvni kshakllantirish uchun ko`nikma va malaka yaratishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi - talabalarda Iqtisodiy va ijtimoiy geografik tadqiqotlarining asosiy yo`nalishlari, mohiyati va mazmunini, maqsad va xususiyatlarini aniqlash, ularni rivojlantirish uchun zarur bo`lgan omillar va qonuniyatlarni anglatishdan iborat.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma`ruza mashg`ulotlari)</p> <p>II.1. Fanning tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-mavzu. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya tushunchasi. Uning tarkibi, maqsad va vazifalari, ilmiy-amaliy ahamiyati</p> <p>2-mavzu. Iqtisodiy va ijtimoiy geografik tadqiqotlarning tarixi va rivojlanish omillari.</p> <p>3- mavzu. Kishilik jamiyatining geografik mohiyati. Sivilizatsiya tushunchasi.</p> <p>4-mavzu. Inson xo`jalik faoliyatining shakllanish tarixi.</p> <p>5-mavzu. Xo`jalik tarmoqlarining rivojlanishi</p> <p>6-mavzu. Ishlab chiqarishni ijtimoiy tashkil etish. Ishlab chiqarishning geografik omillari.</p> <p>7-mavzu. Dunyo resurslari va ulardan foydalanish.</p> <p>8-mavzu. Dunyo resurslari va ulardan foydalanish.</p> <p>9-mavzu. Zamonaviy ishlab chiqarish tarmoqlari geografiyasi. Transport.</p> <p>10-mavzu. Zamonaviy ishlab chiqarish tarmoqlari. Sanoat.</p> <p>11-mavzu. Zamonaviy ishlab chiqarish tarmoqlari gepografiyasi. Qishloq xo`jaligi.</p> <p>12-mavzu. Ishlab chiqarish va fan. Fan-texnika inqilobi va istiqbollar.</p>		

- 13-mavzu. Ishlab chiqarish va iste'mol geografiyasi.
 14-mavzu. Ishlab chiqarish va iste'mol geografiyasi.
 15-mavzu. Globallashtirish tushunchasi. Mohiyati va omillari.
 16-mavzu. Dunyo siyosiy xaritasi haqida tushuncha.
 17-mavzu. Dunyo mamlakatlarining iqtisodiy va ijtimoiy tasnifi.
 18. – mavzu. Dunyo aholisi geografiyasi.
 19 – mavzu. Dunyo geosiyosiy jarayonlari va siyosiy muvozanat.
 20-mavzu. Insoniyatning global muammolari. Mazmun va omillari.
 21-mavzu. Insoniyatning global muammolari. Yo'nalishlar va istiqbollar.
 22-mavzu. Kishilik jamiyatining kelajagi. Bashoratlar va modellar.

III. Amaliy, seminar yoki laboratoriya mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Fan bo'yicha rejalashtirilgan amaliy mashg'ulotlar davomida nazariy bilimlar mustahkamlanadi. Amaliy mashg'ulotlarda asosiy e'tiborni geografik o'rganishga qaratishtirish lozim. Ma'lum sabablarga ko'ra ruzaga kirmagan va murakkab bo'lgan tushunchalarni amaliy mashg'ulotlarda ko'rib o'tish, kartani o'qish, tushinish va yozuvsiz karta bilan ishlash yo'llarini amaliy mashg'ulotlarda ko'rib o'tish maqsadga muvofiq. Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishda quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilinadi:

- amaliy mashg'ulotlarining maqsadini aniq belgilab olish;
- o'qituvchining innovatsion pedagogik faoliyati bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirish imkoniyatlari talabalarda qiziqish uyg'otish;
- talabalarda natijani mustaqil ravishda o'ziga kiritish imkoniyatini ta'minlash;
- talabani nazariy-metodik jihatdan tayyorlash;
- amaliy mashg'ulotlarda nafaqat aniq mavzu bo'yicha bilimlarni yakunlash, balki talabalarni tarbiyalash manbavi hamdir.

III.1. Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- 1-mavzu. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya tushunchasi. Uning tarkibi, maqsad va vazifalari, ilmiy-amaliy ahamiyati
 2-mavzu. Iqtisodiy va ijtimoiy geografik tadqiqotlarning tarixi va rivojlanish omillari.
 3-mavzu. Kishilik jamiyatining geografik mohiyati. Sivilizatsiya tushunchasi.
 4-mavzu. Inson xo'jalik faoliyatining shakllanish tarixi.
 5-mavzu. Xo'jalik tarmoqlarining rivojlanishi
 6-mavzu. Ishlab chiqarishni ijtimoiy tashkil etish. Ishlab chiqarishning geografik omillari.
 7-mavzu. Dunyo resurslari va ulardan foydalanish.
 8-mavzu. Dunyo resurslari va ulardan foydalanish.
 9-mavzu. Zamonaviy ishlab chiqarish tarmoqlari geografiyasi. Transport.
 10-mavzu. Zamonaviy ishlab chiqarish tarmoqlari. San'at.

- 11-mavzu. Zamonaviy ishlab chiqarish tarmoqlari geografiyasi. Qishloq xo'jaligi.
 12-mavzu. Ishlab chiqarish va fan. Fan-texnika inqilobi va istiqbollar.
 13-mavzu. Ishlab chiqarish va iste'mol geografiyasi.
 14-mavzu. Ishlab chiqarish va iste'mol geografiyasi.
 15-mavzu. Globallashtirish tushunchasi. Mohiyati va omillari.
 16-mavzu. Dunyo siyosiy xaritasi haqida tushuncha.
 17-mavzu. Dunyo mamlakatlarining iqtisodiy va ijtimoiy tasnifi.
 18. – mavzu. Dunyo aholisi geografiyasi.
 19 – mavzu. Dunyo geosiyosiy jarayonlari va siyosiy muvozanat.
 20-mavzu. Insoniyatning global muammolari. Mazmun va omillari.
 21-mavzu. Insoniyatning global muammolari. Yo'nalishlar va istiqbollar.
 22-mavzu. Kishilik jamiyatining kelajagi. Bashoratlar va modellar.
 23-mavzu. Kishilik jamiyatining kelajagi. Bashoratlar va modellar.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Iqtisodiy va ijtimoiy geografik fanlar tasnifi.
2. Iqtisodiy geografik fanlar tadqiqot usullari.
3. Ijtimoiy geografik fanlar tarixi va rivojlanishi.
4. Geografik tadqiqotlar tarixi.
5. Jamiyat taraqqiyoti haqida tushunchalar va nazariyalari.
6. Jamiyat taraqqiyotida geografik tushunchalarning o'rni.
7. Jamiyat taraqqiyoti bosqichlari va ularning geografik manzarasi.
8. Moddiy ishlab chiqarish zaruratining omillari.
9. Ilk ishlab chiqarish shakllari va ularning geografik asoslari.
10. Ishlab chiqarishning tarixiy-geografik tavsifi.
11. Ishlab chiqarish yo'nalishlarining rivojlanishi bo'yicha nazariyalari.
12. Resurslar tushunchasi va ularning ahamiyati.
13. Resurslardan foydalanishning takomillashuv omillari.
14. Fan taraqqiyoti va ishlab chiqarish.
15. Transport tarmoqlari geografiyasi.
16. San'at tarmoqlari geografiyasi.
17. Qishloq xo'jaligi geografiyasi.
18. Dunyo mamlakatlarining geografik o'rin xususiyatlari.
19. Geosiyosiy jarayonlar haqida tushuncha.
20. Geosiyosatning asosiy tushunchalari.
21. Xalqaro integratsion tashkilotlar faoliyati
22. Dunyo aholisining rivojlanishi. Nazariyalari va tushunchalar.
23. Global iqtisodiyot va global madaniyat.
24. Siyosiy ziddiyatlar va ijtimoiy – siyosiy g'oyalari.
25. Global muammolar. Jamiyat kelajagi.

V. Ta'lim natijalari/Kasbiy kompetensiyalar

“Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga

3

oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

“Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” o’quv fanini o’zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan malakalari doirasida bakalavr:

-fanning mazmuni, mohiyati, maqsadi va vazifalari, geografiya fanlari tuzulishi, iqtisodiy va ijtimoiy geografiya to’g’risidagi asosiy tushunchalar, Tabiat va jamiyatning o’zaro bog’liqlik darajasi, ularning tarixiy rivojlanish tarixini bilish kerak;

- talaba iqtisodiy va ijtimoiy geografik fanlari tizimlarini, rivojlanish xususiyatlari, rivojlanishi uchun zarur bo’ladigan omillarni aniqlay olish ko’nikmalariga ega bo’lishi kerak;

- talaba iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning hududiy omillarini aniqlash, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarning geografiki mohiyatini belgilash, ushbu jarayonlar natijalarini mnazariy bashoratlash malakasiga ega bo’lishi kerak.

VI. Ta’lim texnologiyalari va metodlari.

Talabalarni “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” fanini chuqur o’zlashtirishlari uchun ilg’or zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan keng foydalanish talab etiladi. Fanni chuqur o’zlashtirishda ma’ruza matnlari, amaliy mashg’ulotlar ishlanmalari, tarqatma materiallar, kartalar bilan bir qatorda yangi statistik ma’lumotlar, aholi va unga xos hamda sanoat, qishloq xo’jaligini joylashtirish jarayonlari ko’rsatuvchi video filmlar, slyaydlar ham katta yordam beradi. Ma’ruza va amaliy mashg’ulotlarda zaruriy pedagogik texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq.

“Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” kursini loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondashuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo’natirilgan ta’lim. Bu ta’lim o’z mohiyatiga ko’ra ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to’laqonli rivojlanishlarini ko’zda tutadi. Bu esa ta’limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma’lum bir ta’lim oluvchining shaxsini emas, avvalo kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog’liq o’qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondashilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondashuv. Ta’lim texnologiyasi tizimining barcha belgilarini o’zida mujassam etmog’i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo’g’inlarini o’zaro bog’langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo’natirilgan yondashuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta’lim oluvchining faoliyatini aktivlashtirish va intensivlashtirish, o’quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo’natirilgan ta’limni ifodalaydi.

Dialogik yondashuv. Bu yondashuv o’quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o’zini faollashtirishi va o’z-o’zini ko’rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta’limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta’lim beruvchi va ta’lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e’tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta’lim. Ta’lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta’lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni obyektiv qarama – qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlanirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo’llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta’minlanadi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo’llash – yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o’quv jarayoniga qo’llash.

O’qitishning usullari va texnikasi. Ma’ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallashtirish), muammoli ta’lim, keys-stadi, pinbord, paradox va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O’qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o’zaro o’rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O’qitish vositalari: o’qitishning an’anaviy shakllari (darslik, ma’ruza matni) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikatsiya usullari: tinglovchular bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o’zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, bliits – so’rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o’qitish diagnostika.

Boshqarish usullari va vositalari: o’quv mashg’uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko’rinishidagi o’quv mashg’ulotlarini rejalashtirish, qo’yilgan maqsadga erishishda o’qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg’ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o’quv mashg’ulotida ham butun kurs davomida ham o’qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi.

VII. Kreditlarni olish uchun talablar.

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to’liq o’zlashtirish, tahlil natijalarini to’g’ri aks ettira olish, o’rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish.

Oliy ta’limda talabalar o’zlashtirishini baholash tizimini qiyosiy taqqoslash

JADVALI

Taklif etilayotgan O’zbekiston tizimi	Rossiya tizimi (MDU)*	Evropa transfer kredit tizimi (ECTS)	Amerika Britaniya Yaponiya tizimi (A-F)	Koreya tizimi (%)	O’zbekiston tizimi (%)
---------------------------------------	-----------------------	--------------------------------------	---	-------------------	------------------------

	European Credit Transfer System)					
«5»	«A»	«A+»	70—10	80—100	90—100	
		«A»	0	100	100	
		«A-»	65—69			
«4»	«B»	«B+»	60—64	70—79	80—89	
	«C»	«B»	50—59		89	
		«B-»				
	«D»	«C+»	45—49		70—79	
		«C»			79	
«3»	«E»	«C-»		60—69	60—69	
		«D+»	40—44		69	
		«D»				
		«D-»				
«2»	«FX»	«F»	0—39	0—59	0—59	
	«F»				59	

“Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” fani bo‘yicha talabalar bilimini baholash va nazorat mezonlari.

№	Nazorat turlari	Nazorat o‘tkazish muddatlari (har bir modul yakunida nazorat o‘tkaziladi)	Ajratilgan ballar		
			Eng yuqori ball	O‘tish balli	Umumiy ball
1	Joriy nazorat (fan 6 moduldan iborat)	1 - modul	5	3	30
		2 - modul	5	3	
		3 - modul	5	3	
		4 - modul	5	3	
		5 - modul	5	3	
		6 - modul	5	3	
2	Oraliq nazorat	Oraliq nazorat	20	20	20

3	Yakuniy nazorat	Yakuniy nazorat	50	50
	4	Jami		

6

Asosiy adabiyotlar

1. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазиарлар маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истиқболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11
2. Karimov I. O'zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lidagi. T. "O'zbekiston" 1995 y.
3. Мирзиёев Ш.М. Булук келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамыз. “Ўзбекистон”, 2017.
4. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш буйича ҳаракатлар стратегияси. Ўзбекистон Республикаси президентининг фармони. *Ўзбекистан Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017-й, 6-сон, 70-модда.*
5. Мирзиёев Ш.М. Қонун устиворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш-юрт тараққийи ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон”, 2017.
6. Гладкий Ю.Н., Лавров С.Б. Глобальная география. - М.: Дрофа 2004.
7. Родионова И.А. Экономическая и социальная география мира. - М.: Юрайт, 2012.

Qo‘shimcha adabiyotlar.

1. Asanov G. “Aholi geografiyasi” T. “O‘qituvchi” 1978 y.
2. Asanov G. Sotsial iqtisodiy geografik lug‘at. T. “O‘qituvchi” 1990 y.
3. Kuznetsov. Geografiya naseleniya i xozyaystvo mira. Darslik. M. “Drofa” 1990 g
4. Jahon mamlakatlari. Ma’lumotnoma.
5. A. Qayumov, I. Safarov, M. Tillaboeva. Jahon mamlakatlari iqtisodiy ijtimoiy geografiyasi. 10-sinf darsligi. Toshkent, O‘qituvchi, 2002 y.
6. Soliyev A., Safarov I. «Iqtisodiy va siyosiy geografiya asoslari». Toshkent, Universitet, 2003.
7. Vertova The Changing Economic Geography of Globalization. 2006. Nyu-York.
8. Bagchi-Sen Economic Geography Past present and future. 2006. Nyu-York.
9. Agnew Duncan The Wiley-Blackwell Companion to Human Geography. 2011. London.
10. Yuval Noah Harari. Homo Deus_ A Brief History of Tomorrow. 2016. London.

Elektron ta’lim resurslari:

	www.pedagog.uz www.ziyounet.uz www.lex.uz www.bilim.uz www.gov.uz
7	Fan dasturi Jizzax davlat pedagogika instituti Kengashining 202 / yil "22" 08 dagi / -sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.
8	Fan/modul uchun ma'sullar: A. G'apporov- JDPI Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari kafedrası katta o'qituvchisi
9	Taqirizchilar: Q. Hakimov - JDPI Geografiya va iqtisodiy bilim asoslari kafedrası professori v.b. M. Usmonov - SamDU Geografiya va ekologiya fakulteti, Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya kafedrası mudiri dots.